

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΝ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ (ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΑΥΤΟΝ).

Εἰς τὸν προηγούμενον τόμον τῆς Ἀθηνᾶς ὁ κ. Συκουτρῆς ἐδημοσίευσεν μακρὰν ἀπάντησιν εἰς ὅσα κρίνων τὴν περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ Ἐπιταφίου πραγματείαν του εἶχα γράψει (τόμ. 42). Περὶ τοῦ ζητήματος τῆς γνησιότητος ἢ μὴ πᾶσα δευτερολογία θὰ ἦτο περιττή· διότι θεωρῶ αὐτὸ ὀριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως ἀπὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν λελυμένον· καὶ ὁ κ. Συκουτρῆς ἐξακολουθῶν νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν γνησιότητα ἐξακολουθεῖ νὰ παρανοῇ τὸν Δημοσθένην. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τὴν ἀπάντησίν του ἀντεπεξῆλθε μὲ πολλὴν βιαίότητα γλώσσης καὶ παρανοήσεις τῶν λόγων μου, διὰ τοῦτο ἀναγκάζομαι ν' ἀνταπαντήσω εἰς τὸν ἔλεγχόν του.

Τὸν κ. Συκουτρῆν, παρ' ὅσα καὶ ἂν λέγῃ (Σ. 138) ¹⁾ περὶ νέων λεπτεπιλέπτων μεθόδων ἐρεύνης καὶ περὶ διαιρέσεων καὶ ὑποδιαιρέσεων εἰς κατηγορίας, θὰ παρακολουθήσω ἐν τῇ ἀπαντήσει του κατὰ τὴν σειράν τοῦ κειμένου του πρὸς εὐκολίαν, χωρὶς νὰ διαιρέσω εἰς κατηγορίας «Παρανοήσεις, ἀνακρίθειαι κλ.», ὅπως παρηκολούθησα καὶ τὸν Ψευδοδημοσθένην (σ. 210 ἐξ.), νομίζων ὅτι αἱ λεπτεπίλεπτοι αὗται μέθοδοι δὲν θὰ ἦσαν ἀναγκαῖαι εἰς ἀπλὴν κρίσιν ἐργασίας, ὅπως θὰ ἦσαν εἰς σύνταξιν τοιαύτης. Καθόλου δὲ περιορίζω τὴν ἀπάντησίν μου εἰς τὰ κυριώτερα.

*
* *

Ἐν Σ. 115 - 122 γίνεται μακρὸς λόγος περὶ δύο ἐπιχειρημάτων ὑπὲρ τῆς τοῦ Ἐπιταφίου γνησιότητος, τὰ ὅποια ἐγὼ μὲν λέγω κύρια ἐπιχειρήματα τοῦ κ. Συκουτρῆ, αὐτὸς δὲ ἐπιμένει ὅτι δὲν θεωρεῖ κύρια. Ἀλλ' ἐξ ὅλης τῆς ἐπιχειρηματολογίας του αὐτά, καὶ μόνον αὐτά, ἐνόμισα ἐγὼ ὅτι δύνανται νὰ θεωρηθῶσι κύρια, καὶ ἴσως τὸν ἠδίκησα φρονῶν ὅτι καὶ αὐτὸς θεωρεῖ αὐτά ὡς τοιαῦτα. Δύναται πράγματι νὰ

¹⁾ Πρὸς διάκρισιν διὰ μὲν τοῦ Σ. θὰ δηλώ τὰς σελίδας τῆς ἀπαντήσεως τοῦ κ. Συκουτρῆ, διὰ δὲ τοῦ σ. τὰς σελίδας τῆς κρίσεως τῆς ἐργασίας του.

μᾶς πείση ὅτι, ὅταν ὁ λόγος εἶναι τοῦ ἐπιδεικτικοῦ γένους, ἤμπορεῖ ῥήτωρ ὡς ὁ Δημοσθένης νὰ λησμονῇ ἑαυτὸν οὕτως, ὥστε νὰ ἐμφανίζεται ἄλλος ἐξ ἄλλου; ἢ ὅτι ἢ πρὸς τὴν τῶν νεκρῶν ἀταραξίαν καὶ ἀπάθειαν εὐλάβεια δύναται νὰ φέρῃ τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα; Εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν δύο τούτων ζητημάτων περιορίζεται τὸ κύριον μέρος τοῦ ἐλέγχου μου (σ. 202 - 208) καὶ ὅσα λέγονται ἐκεῖ ἀποδεικνύουν καλῶς, μού φαίνεται, ὅτι ὁ γνήσιος Δημοσθένης, ὅπως ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἔργων του καὶ τοῦ βίου του, ὡς νοῦς, ψυχὴ, τέχνη, ὡς ἰδίᾳ μεγάλη προσωπικότης, δὲν παρουσιάζεται διόλου εἰς τὸν Ἐπιτάφιον. Μόνον Δημοσθένης παθῶν λήθην ἑαυτοῦ θὰ ἠδύνατο νὰ γράψῃ τὸν φορτικὸν καὶ κενὸν καὶ παιδαριώδη Ἐπιτάφιον (Διονύσιος¹⁾), οὕτινος εἶναι πανταχοῦ σχεδὸν ἢ σκέψις δάνειος, οὕτινος αἱ σκέψεις καὶ ὅπου τυχὸν εἶναι πρωτότυποι, εἶναι δι' αὐτὸ τοῦτο συχνὰ ὑπερμέτρως ἀηδεῖς καὶ ἀνόητοι (Blass). Ἄλλ' ὁ μὲν Διονύσιος εἶναι παμπάλαιος, ὁ δὲ Blass παλαιὸς πλέον μὴ κατέχων τὰ νεώτερα φιλολογικὰ μέσα (καὶ τὰ ὅποια εἶναι ἀνύπαρκτα). Ὁ κ. Σ. ἐκ περιέργου σπουδῆς νὰ εἴπῃ νέα καὶ πρωτότυπα πράγματα θέσας ὡς βᾶσιν τῶν περὶ τὸν Δημοσθένην μελετῶν του τὸν ὑπὸ πάντων σχεδὸν νόθον θεωρούμενον Ἐπιτάφιον, ἐφυλομέτρησεν, φαίνεται, τὸν Δημοσθένην καὶ ὡς πτώμα ἐξήτασε θηρεῶν ὁμοιότητος μὲ τὴν βοήθειαν καὶ διαφόρων πινάκων καὶ λεξιλογίων, οὕτω δὲ τοῦ διέφυγεν ὁ γνήσιος Δημοσθένης. Καὶ ἦτο ἐπόμενο, διότι

¹⁾ Ἐν Σ. 118 μὲ ψέγει, διότι λέγω Τέχνη ῥητορικὴ τοῦ Διονυσίου καὶ ὄχι τοῦ Ψευδοδιονυσίου. Ἐν Σ. 134 «Ἄγνοεῖται ὅτι ὁ παρὰ Θουκυδίδῃ Ἐπιτάφιος εἶναι ἐλευθέρᾳ τοῦ Θουκυδίδου δημιουργία καὶ ἐγράφη μετὰ τὴν λήξιν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου», πνεῦμα δάνειον καὶ ἀμφίβολον, ἀλλὰ βεβαιότατον διὰ τὸν κ. Σ., ἄχρηστον δὲ διὰ τὸ προκείμενον θέμα. Ἐν τούτοις λέγω (σ. 198) «ὁ μὲν τοῦ Περικλέους διελθὼν διὰ τοῦ καλάμου τοῦ Θουκυδίδου δὲν γνωρίζομεν, ἂν ἐκέρδισεν ἢ ἔχασεν», καὶ σημειωτέον ὅτι ἤκουσε τὸν λόγον ἰδίᾳ ὡσὶν ὁ Θουκυδίδης, πῶς λοιπὸν δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἐλευθέρᾳ δημιουργία αὐτοῦ; Αὐτόθι «σπουδαιότατα στοιχεῖα τῆς ἱστορίας τοῦ εἴδους τούτου, ὅπως αἱ Ἰκέτιδες τοῦ Εὐριπίδου, αἱ παρ' Ἡροδότῳ ἀπηχῆσεις τοῦ Ἐπιταφίου τοῦ Περικλέους εἰς τοὺς ἐν Σάμῳ πεσόντας, ὁ Ἐπιτάφιος τοῦ Γοργίου κλ. ἀγνοοῦνται». Καὶ ὅμως ὁ Ἐπιτάφιος τοῦ Γοργίου (μὴ σφζόμενος, ἐννοεῖται) ἀναφέρεται ἐν σ. 193 σημ. β. Ἠχηρὰς δὲ μόνον λέξεις μεταχειρίζεται, ὅταν λέγῃ «σπουδαιότατα στοιχεῖα τῆς ἱστορίας τοῦ εἴδους, ὅπως αἱ Ἰκέτιδες . . . , αἱ παρ' Ἡροδότῳ ἀπηχῆσεις». Πρόκειται εἰς τε τὰς Ἰκέτιδας (σ. 447 - 449) καὶ εἰς τὸν Ἡρόδοτον (7,162) μόνον καὶ μόνον περὶ τῆς κατὰ παρεμφερῆ τρόπον ἀποδόσεως τῆς γνωστῆς παρομοιώσεως τῆς νεότητος πρὸς τὸ ἔαρ, τῆς εἰς τὸν Περικλέα ἀποδιδομένης. Σπουδαιότατα ταῦτα στοιχεῖα! ὡς νὰ ἐπηγγέληθην ἄλλως ἐγὼ νὰ γράψω τὴν ἱστορίαν τοῦ εἴδους.

ἤρχισεν ἐκεῖθεν, ὅπου ἔπρεπε νὰ καταλήξῃ (ἐγὼ τουλάχιστον δὲν γνωρίζω ἐργασίας του εἰς τὸν γνήσιον Δημοσθένην). Θὰ ἴδωμεν δὲ ἐφεξῆς, ἂν ἠγνόησα τὰ κατ' αὐτὸν κύρια ἐπιχειρήματα καὶ ποῖα εἶναι ἡ ἀποδεικτικὴ αὐτῶν ἀξία.

Ἐπιφέρω ὀλίγας παρατηρήσεις εἰς τὰ ἐπὶ μέρους. Ἐν Σ. 116 «καὶ ἐν μακαρίᾳ πεποιθήσει ὅτι ἡ εὐφημία εἶναι τὸ κυριώτερον ἐπιχείρημα», παραλείπει τὰ ἀμέσως ἐπόμενα, «ἡ εὐφημία καὶ ἡ πρὸς τὴν τῶν νεκρῶν ἀταραξίαν καὶ ἀπάθειαν εὐλάβεια» (σ. 197), ἅτινα ὡς σύνολον ἀποτελοῦσι, κατ' ἐμὲ πάντως, κύριον ἐπιχείρημα. Μὴ ἔχων σαφῆ ἔννοιαν τοῦ τί εἶναι ἡ εὐφημία παρ' ἀρχαίοις, μακαρίως (λέξις ἰδική του) ἐνόμισεν ὁ κ. Συκουτρῆς ὅτι ἐννοῶ ὠρισμένην τινὰ μόνον εὐφημίαν, τὸ μὴ ὀνομάζειν πρὸ τῶν νεκρῶν τοὺς Ὀλυμπίους θεούς, ἐνῶ νοεῖται τὸ περὶ τὴν λέξιν καθόλου δέος. Ὑπάρχει ἀληθῶς τόση εὐφημία εἰς τὸν ψευδοδημοσθένειον Ἐπιτάφιον, ὥστε μὲ δυσκολίαν ἀντιλαμβάνεται τις ἐκ ποίας ἀφορμῆς ἐξεφωνήθη ὁ λόγος. Ἀλλὰ περὶ τούτων καὶ κατωτέρω.

Αὐτόθι: «Ἐνῶ ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ ἀποφυγὴ τῆς ὀνομασίας τῶν Ὀλυμπίων εἶναι δίδαγμα τῆς σχολῆς . . . , παρασιωπᾷ ὅτι ὁ κατ' ἐξοχὴν ῥήτωρ τοῦ γραφείου . . . Ἰσοκράτης ὀνομάζει εἰς τὸν Πανηγυρικόν του τοὺς Θεούς». Ἐγὼ λέγω, ὅτι δίδαγμα σχολῆς εἶναι ἡ εὐφημία (καὶ αὕτη μὲ τὴν γενικωτέραν ἔννοιαν) διὰ τοὺς ἐπιταφίους, ὄχι βέβαια διὰ τοὺς πανηγυρικούς! Ἐπίσης λέγων ἐγὼ «ἡ ἄκρα περὶ τὴν εὐφημίαν προσοχή» (σ. 209) ψέγω τὸν Ψευδοδημοσθένην ὅτι κάμνει κατάχρησιν αὐτῆς «ἀκολουθῶν ῥητὸν παράγγελμα» (σχολῆς), ὅτι δηλ. εἰς τὸν ἐπιτάφιον χρειάζεται εὐφημία, ἐξ οὗ δὲν συνάγεται ὅτι ὁ γνήσιος Δημοσθένης, κατ' ἐμὲ, δὲν ὤφειλε νὰ μεταχειρισθῇ αὐτήν, συνάγει ἔμως ὑπὲρ ἐμοῦ φιλοφρόνως τὸ συμπέρασμα ὁ κ. Συκουτρῆς (Σ. 118). Τὸ ὅτι δὲ ἄνθρωποι τῆς σχολῆς ἢ τοῦ γραφείου ἠδύναντο νὰ μὴ λάθουν ὑπ' ὄψιν τὴν εὐφημίαν ταύτην (τὸ μὴ ἀναφέρειν τοὺς Ὀλυμπίους θεούς ἐν ἐπιτάφιῳ καὶ δὴ τὸν Δ' ἢ Γ' αἰῶνα), ὡς λέγει ἐν *Hermes* 246, εἶναι παντελῶς ἀστήρικτον.

Ἐν Σ. 118 προσφέρεται παράδειγμα «πίστεως εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν γνωμῶν τοῦ ἀντιπάλου» (λέξεις ἰδικαί του περὶ ἐμοῦ), ἀλλὰ συνάμα καὶ ἐλλείψεως προσοχῆς¹⁾. Ἐκεῖ γράφει, «προσθέτων μάλιστα ὅτι ὁ

¹⁾ Ὁ κ. Σ. εἰς ἀρκετὰ μέρη δεικνύει σύγχυσιν σκέψεως, ὥστε νὰ μὴ δύναται τις νὰ ἐννοήσῃ τί θέλει νὰ εἴπῃ, π.χ. εἰς Σ. 118, 120 (ἐν τέλει) καὶ ἀλλαχοῦ.

Πλάτων «ἀγνοεῖ τὸν λόγον τῆς εὐφημίας ταύτης, τῆς μὴ μνημονεύσεως δὴλα δὴ πρὸ τῶν νεκρῶν Ὀλυμπίων θεῶν», ἐνῶ συγχρόνως παραθέτει καὶ τὸ σχετικὸν χωρίον τοῦ Μενεξένου: ὧν τὰ μὲν ὀνόματα πρέπει ἐν τῷ τοιῷδε εἶναι (ἴσμεν γάρ. Ὁ κ. Σ. παραλείπει ἀπὸ τὴν παράθεσίν μου τὸ ἴσμεν γάρ). Ἐπρεπε, βλέπετε, ὁ Πλάτων νὰ προσθέσῃ δασκαλικώτατα (ὑπογραμμίζω): «Δὲν ἀναφέρω ὀνομασίτι τοὺς Ὀλυμπίους θεούς, διότι τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα τῶν συγχρόνων μου δὲν ἐπιτρέπει τὴν ὀνομασίαν των ἐπὶ τοῦ τάφου»!.. Καὶ εἰς σημ. 1 «Ὁ κ. Τραχίλης δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν . . ., οὔτε ὅτι τὸ ἴσμεν γάρ παρὰ Πλάτωνι ὠδελίσθη ὅχι τώρα, οὔτε ὑπὸ τοῦ κ. Συκουτρῆ, ἀλλὰ πρὸ πολλοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Wilamowitz». Τί ἐξάγεται ἐκ τούτων; Ὅτι ἐνῶ ἐγὼ στηριζόμενος εἰς τὸ ἴσμεν γάρ (καὶ τὸ ἐμολογεῖ ὁ κ. Σ. εἰς τὴν σημείωσιν) λέγω ἕσα λέγω, ὅτι «ὁ Πλάτων ἀγνοεῖ τὸν λόγον κλ.» (σ. 299), ὁ κ. Σ. τὸ παραλείπει εἰς τὴν παράθεσίν του καὶ ἐπιφωνεῖ μὲ ἀξιολήπτου προσοχὴν τὰ κομψὰ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα προὑποθέτουν καὶ ἐκ μέρους μου ἀποδοχὴν τῆς ἀθετήσεως τοῦ ἴσμεν γάρ, ἣν οὔτε κἀν ἐγνώριζον ἐγὼ τότε, «Ἐπρεπε, βλέπετε, δασκαλικώτατα κλ.»! Καλὴ πίστις καὶ προσοχὴ καὶ εὐπρέπεια γλώσσης θὰ ὀνομασθῶσι ταῦτα;

Ἄλλ' ἢ προσοχὴ ἔχει καὶ συνέχειαν· ἐν Hermes (σ. 246, σημ. 2) ἀναφέρει ἀπλῶς καὶ ἀπροσέκτως τὸ χωρίον τοῦ Μενεξένου ἄνευ παράθεσεως καὶ χωρὶς νὰ δηλώσῃ ὅτι ὁ Wilamowitz πρὸ πολλοῦ ὠδελίσσε τὸ ἴσμεν γάρ (γραφὴν ἄλλως ὄλων τῶν χειρογράφων), ἐνῶ ἂν ἐγνώριζε τὴν ἀθέτησιν, ἐξάπαντος θὰ ἀνέφερεν, διότι ἄνευ τῆς ἀθετήσεως τῶν λέξεων τούτων τὸ χωρίον τοῦ Πλάτωνος χάνει τὴν σημασίαν του καὶ εἶναι ἀκατάλληλον πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς γνώμης, δι' ἣν τὸ ἀναφέρει. Ἄρα δὲν ἐγνώριζεν ὁ ἴδιος, ὅτε ἔγραφε τὴν πραγματείαν του. Καὶ οὐδεὶς μὲν ἀρνεῖται ὅτι ὁ Wilamowitz εἶναι μέγας, ἀλλὰ τὴν ἀθέτησίν του οὔτε ἡ ἔκδοσις Hermann (1901), ἣν εἶχον ἐγὼ ὑπ' ὄψιν, γνωρίζει οὔτε ὁ πολὺς Ἄγγλος Burnet (ἔκδ. 1909) ἐπιδοκιμάζει, ἀπλῶς δὲ μνημονεύει, ἀποδέχεται δέ, καθ' ὅσον γνωρίζω, ὁ Γάλλος ἐκδότης Méridier εἰς ἔκδ. 1931, ἄρα μετὰ τὸ 1928, ἔτος καθ' ὃ ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Συκουτρῆς τὴν πραγματείαν του.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν γνησιότητα τοῦ χωρίου, διέλαθεν, φαίνεται, τὸν Wilamowitz (Platon² II, 129, σημ. 1) ὅτι τὸ ὄλον εἰρωνικὸν πνεῦμα τοῦ Ἐπιταφίου τοῦ Πλάτωνος παρεκίνησεν αὐτὸν νὰ προσθέσῃ τὸ ἴσμεν γάρ, τὸ μέλλον νὰ σκανδαλίσῃ τοὺς ἐχομένους στενωῶς τῶν τύπων καὶ τοὺς εὐλαβεῖς καθόλου (dévots). Ὡστε οὐχὶ κακῶς ἔγραψα «ὁ Πλά-

των φαίνεται ὅτι ἀγνοεῖ» = κάμνει ὅτι ἀγνοεῖ, δὲν ἀποδίδει σημασίαν, ἐφ' ὅσον μάλιστα ὁ Ἐπιτάφιος οὗτος δὲν ἔμελλε πράγματι νὰ ἐκφωνηθῇ.

Ἐν σ. 203 ἔγραψα «παρὰ δὲ Ἑπερείδῃ ὀνομαστί πάντα καὶ πρόσωπα καὶ πράγματα ἀναφέρονται», δηλ. Φίλιππος, Ἀλέξανδρος, Λεωσθένης, Μακεδόνες, Ἀντίπατρος, Λαμία κλ. Ὁ κ. Σ. σφοδρῶς διαμαρτύρεται (καὶ ἦτο ἀνάγκη;): «Ὁ ἀναγνώστης παρακαλεῖται νὰ διεξέλθῃ τὸν Ἐπιτάφιον τοῦ Ἑπερείδου¹⁾· θὰ διαπιστώσῃ ὅτι οὐδαμοῦ ὀνομάζεται οὐδεὶς ἐκ τῶν Ὀλυμπίων θεῶν» (Σ. 119). Ἀλλὰ μήπως ἐγὼ δισχυρίσθην τοιοῦτόν τι διὰ τοὺς θεούς; Πρόσωπα καὶ πράγματα, λέγω. Ὁ κ. Σ. νομίζει μακαρίως ὅτι μία εὐφημία ὑπάρχει, τὸ μὴ ἀναφέρειν τοὺς Ὀλυμπίους θεούς! Πρόκειται δὲ περὶ ὀνομάτων σχετικῶν πρὸς τὸν πόλεμον, ὄχι μυθολογικῶν, ὡς παρὰ Ψευδοδημοσθένοι.

Αὐτόθι Σ. 119: «Ὅτι ὁ Ἐπιτάφιος τοῦ Δημοσθένους ἔχει ἀκαμψίαν καὶ ψυχρότητα, τοῦτο δὲν τὸ λέγει ὁ κ. Συκουτρῆς, τὸ λέγει ὁ κ. Τραχίλης καὶ τὸ ἀμφισβητεῖ ὁ κ. Σ.». Ἀλλ' ὅσα λέγει ἐν σ. 256 (Hermes) «Εἰς γένος λόγου, ἐν ᾧ ἴσχυε κοινούς τινας τόπους νὰ ἐπαναλαμβάνη τις, ὅπερ ὑπερακριδῶς εἰς τὸ μὴ προσωπικόν²⁾ διέμενεν, ὅπερ δὲν διεμορφώθη εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ δήμου καὶ τῶν ἀττικῶν Δικαστηρίων, ἀλλὰ τῆς θρησκευτικῆς σοβαρότητος καὶ τῆς καθιερωμένης ἀταραξίας τῆς νεκρικῆς τελετῆς εἶχετο καὶ πλήρες ἦτο, οὐδεμίαν

¹⁾ Γράφει τοῦ Ἑπερείδου κατ' ἐπανάληψιν (Σ. 128 «τοῦ Ἑπερείδου (sic! Εἶμαι περίεργος νὰ μάθω ἀπὸ ποῖον λόγον τοῦ Ἑπερείδου...»), ἐνῶ εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ Blass - Jensen (1917) εἶναι ἀγνωστος ὁ τύπος οὗτος. (Ἰδ. Κόντου Γλωσσ. παρατ. σ. 231, Kühner - Blass I, 513, 2).

²⁾ Τὸ überpersönliche ἀμαθῶς, λέγει, μεταφράζω «τὸ μὴ προσωπικόν», ἔπρεπε νὰ μεταφράσω «ὑπεράνω τῶν προσώπων, τὸ ὑπερατομικόν» (Σ. 120, σημ. 1). Καὶ ἐνταῦθα καὶ ἀλλαχοῦ δισχυρίζεται ὅτι ἐξ ἀγνοίας τῆς Γερμανικῆς ἠγνόησα τὰ κύρια ἐπιχειρήματά του. Ἦνα καὶ ὅποια εἶναι τὰ ἀγνοηθέντα ἐπιχειρήματά του, θὰ ἴδωμεν ἐφεξῆς. Τοῦτο μόνον παρατηρῶ ἐνταῦθα, ὅτι ἡ τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Σ. κρίσις δὲν ἦτο μόνον κρίσις αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀφορμῆς αὐτῆς (καὶ περισσότερον τοῦτο) ἐπισκόπησις τοῦ ζητήματος εἰς τὰ κύρια σημεία του κατὰ τὴν ἰδικήν μου ἀποψιν, ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἔκτασις αὐτῆς (20 περίπου σελίδες). Τοῦ κ. Σ. ἠθέλησα νὰ φεισθῶ ὅσον ἠδυνάμην, καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὰς 20 σελ. ἀναφέρω ἐπτάκις μόνον αὐτόν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπίτηδες ἀποφεύγω ν' ἀναφέρω καὶ αὐτόν καὶ τὸ ἔργον του (ὅσα λέγω ἐν σ. 201 περὶ τοῦ Ἑπερείδου ἀναφέρονται εἰς ὅσα λέγονται ἐν Hermes σ. 242 σημ. 3, ὅσα ἐν 210 σημ. εἰς τὰ ἐν σ. 255 σημ. 4., ὅσα ἐν σ. 211 σημ. εἰς τὰ ἐν σ. 243). Ἀλλὰ τώρα ἡ ἀπάντησις του μοῦ δίδει ἀφορμὴν νὰ κρίνω λεπτομερέστερον τὸ ἔργον του καὶ πιστεύω ὅτι αὐτὴν τὴν φορὰν θὰ μείνῃ εὐχαριστημένος.

θέσιν ἔχουν τὰ ἀγωνιστικά τοῦ ὕφους μέσα», ταῦτα τί ἄλλο σημαίνουν ἢ ὅτι ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς ἐπιταφίους ἀκαμψία τις, «ἐξ ἧς νὰ δύναται νὰ ἐρμηνευθῆ καὶ ἡ ψυχρότης καὶ ἡ ἄκρα εὐφημία τοῦ δημοσθενείου Ἐπιταφίου» ; (σ. 204). Ἐπισημαίνεται ὁ κ. Σ. ἔτι λέγει αὐτά ; Περὶ δὲ τῆς θέσεως καὶ ἐπιδράσεως καὶ τῶν περιφρήμων συγκινητικῶν λόγων, τὰ ἑποῖα ἀνευρίσκει εἰς τὸν κατάψυχρον Ἐπιτάφιον, θὰ εἴπωμεν κατωτέρω.

Ἐν Σ. 120 : «Παραθέτει ὁ κ. Τραχίλης (σ. 203) τὴν ἀκόλουθον φράσιν μου : «Τὴν φράσιν ταύτην οὐδαμοῦ τῆς πραγματείας μου λέγω». Ἐγὼ κατεσκεύασα τὴν φράσιν μαντεύων ἔκ τινων λέξεων τοῦ γερμανικοῦ κειμένου, ὅπως εἰς τὰ λιποσύμφωνα ! Ἄλλ' ἐν τῷ γερμανικῷ κειμένῳ (σ. 256) αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ φράσις ἀποτελεῖται ἐκ γραμμῶν σχεδὸν 6 (In einer Gattung - keinen Platz—ἀνωτέρω παρετέθη μετὰ φράσιν), ἐν δὲ τῇ ἰδικῇ μου ἐργασίᾳ ἐκ γραμμῶν σχεδὸν 4, «Ὁ ἐπιτάφιος ἀπῆλθε οὐχὶ τὴν ἀγωνιστικὴν λέξιν, τὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Δικαστηρίων, ἀλλὰ τὴν γραφικὴν, κοινούς τινὰς τόπους, τὸ μὴ προσωπικὸν καὶ τὴν θρησκευτικὴν σοβαρότητα καὶ ἀταραξίαν τῆς νεκρικοῦς τελετῆς». Κατὰ τὸν κ. Σ. δὲν ἐδικαιούμην ν' ἀναφέρω περιληπτικῶς τὰς γνώμας του, χωρὶς τίποτε νὰ παραλίπω. Πῶς δὲ τολμᾶ νὰ λέγῃ ὅτι «οὐδαμοῦ τῆς πραγματείας μου λέγω», ἀπορῶ καὶ ἐξίσταμαι. Τὰ ἐν τέλει δὲ τῆς Σ. 120 εἶναι ἀσυνάρτητα, διὰ τὸν αὐτὸν πάλιν λόγον, τὴν στενὴν ἔννοιαν ἣν ἔχει τῆς εὐφημίας καὶ διότι δὲν ἀντελήφθη ὅτι τὰ ἐν σ. 204 εἶναι περαιτέρω ἀνάπτυξις τῶν ἐν σ. 203.

Ἐν Σ. 121 : «Τὸ χαρακτηριστικώτερον ὅμως παράδειγμα πίστεως εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν γνώμων τοῦ ἀντιπάλου παρέχεται ἐν σ. 204, «ἀλλὰ τὸ τοῦ Δημοσθένους ὕφος εἶναι παντελῶς ξένον, ὡς καὶ ὁ κ. Σ. ὁμολογεῖ»—χωρὶς παραπομπὴν φυσικά. Φαντασθῆτε τῶρα τὸν κ. Σ. νὰ γράφῃ δλόκληρον μελέτην, διὰ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Ἐπιτάφιος εἶναι ἔργον τοῦ Δημοσθένους, νὰ ὁμολογῇ ὅμως ταυτοχρόνως, ὅτι τὸ ὕφος του «εἶναι παντελῶς ξένον». Ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει σωτηρία χωρὶς παραπομπὰς καὶ ἐπειδὴ ἐξέλιπεν ἡ πίστις ἀπὸ τὸν κόσμον, ἰδοὺ ἡ παραπομπή (Hermes σ. 257) : Ἄλλ' ἐν συνόλῳ ἐμποιεῖ ὁ Ἐπιτάφιος ἐν τῇ μορφῇ τοῦ ὕφους του ἐντελῶς ἄλλην ἐντύπωσιν (In seiner stilistischen Form einen ganz anderen Eindruck) ἢ τὰ λοιπὰ τοῦ Δημοσθένους ἔργα. Πῶς δὲν γνωρίζει ὁ κ. Σ. τί ἔγραψε καὶ πῶς ἐλησμονήσῃ ταῦτα γράφων ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τὰς β' 1, 2 σελίδας (ἐν Hermes) διὰ τὴν προσαγωγὴν ἐπιχειρημάτων ὑπὲρ τῆς ὁμοιότητος τῆς γλώσσης καὶ τοῦ

ὑφους ; (Σ. 122). Φαντασθῆτε τώρα τὸν κ. Σ. κλ., ἀλλὰ δὲν τὸν φανταζόμεθα, τὸν βλέπομεν. Ὡστε εἴμεθα σύμφωνοι, μὲ τὴν διαφορὰν μόνον ὅτι αὐτὸς μὲν παραδέχεται (αὐτόθι Hermes), ὅτι ὁ Δημοσθένης προσήρμοσε τὸ ὑφος τοῦ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ὑφους τοῦ ἐπιταφίου, ὥστε νὰ ἐμποιῇ ὅλως διάφορον ἐντύπωσιν (καὶ φέρει αὐτόθι ὡς παράδειγμα τοὺς ἐπιδεικτικούς λόγους τοῦ Λυσίου ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς δικανικούς του, τὸν νόθον δηλ. Ἐπιτάφιόν του !), ἐγὼ δὲ παραδέχομαι ὅτι, «Ὅσον καὶ ἂν ἐπιτηδεύῃ ῥήτωρ πολιτικός διὰ τὴν περίστασιν ὑφος κεκαλλωπισμένον, λόγον ἤρεμον, εὐφημίαν, εἶναι ἀδύνατον νὰ λησμονήσῃ, ἐχυτὸν οὕτως, ὥστε νὰ μὴ διακρίνωνται αἱ κύρια γραμμαὶ τοῦ συμφυοῦς αὐτῆ ὑφους, οἷαι εἶναι παρὰ Δημοσθένει ἢ πυκνὴ εἰς νόημα καὶ ἰδιάζουσα κατασκευὴ τοῦ λόγου, αἱ ἰδέαι, αἵτινες ὡς πεποιθήσεις βαθεῖαι κατηύθυναν ὅλην τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης κλ.» (σ. 204), καὶ τῶν ὁποίων οὐδ' ἶχνος φέρει ὁ ψευδοδημοσθένειος Ἐπιτάφιος παρὰ τὰς 3 1/2 σελ. τοῦ κ. Σ. Καὶ ἐννοεῖται, δὲν ὁμιλῶ διόλου περὶ τῶν ἀγωνιστικῶν τοῦ λόγου μέσων (ἐμπάθεια, σχήματα κλ.), τὰ ὅποια λείπουν εἰς τὸν Ἐπιτάφιον (καὶ ἔπρεπε νὰ λείπουν, ὡς λέγει καὶ ὁ κ. Σ.), διότι ταῦτα δὲν ἀποτελοῦν τὸ πᾶν εἰς τὸ ὑφος τοῦ Δημοσθένους. Ἀλλὰ μήπως ὁ ἐν Μενεξένῳ Ἐπιτάφιος δὲν φέρει ἐκδηλον τὴν σφραγιδα τοῦ Πλατωνικοῦ ὑφους καὶ «τὸ τοῦ Ὑπερείδου ὑφος δὲν διαφέρει εἰμὴ ἐλάχιστα τοῦ τῶν ἄλλων αὐτοῦ λόγων» (παρ' ἕσα καὶ ἂν λέγῃ ὁ κ. Σ. ἐν Σ. 120), ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ παρὰ Θουκυδίδῃ Ἐπιτάφιος ; «Οἱ μεγάλοι κίνδυνοι καὶ περιστάσεις προσδίδουσι μέγα τι καὶ εἰς τοὺς λόγους» (σ. 208)· ἢ ἐν Χαιρωνείᾳ μάχῃ ὑπῆρξεν ἔργον τοῦ Δημοσθένους, ἠττήθη καὶ ἐκφωνεῖ τὸν ἐπιτάφιον. Καὶ ἐφ' ὅσον ὁ ἐπιτάφιος δὲν ἀπηγγέλλετο ὡς καθιερωμένος Τρισάγιος, ὅπως φαίνεται ὅτι φαντάζεται ὁ κ. Σ., ὁ Ἐπιτάφιος τοῦ Δημοσθένους δὲν θὰ ἦτο βεβαίως τὸ οἰκτρὸν δημιούργημα ἀγνώστου ῥήτορος (Christ), τὸ ὁποῖον θέλει νὰ τοῦ ἀποδώσῃ.

*
* *

Ἐν Σ. 123 - 133 παραθέτει τὰ ὑπὲρ τῆς γνησιότητος κύρια ἐπιχειρήματά του, «τὰ ὅποια ἀγνοεῖ ὁ κ. Τραχίλης» (καὶ τὰ ὅποια εἶναι ὅλα ἀσήμαντα). Ἀλλ' ἐνῶ ταῦτα λέγει, εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἀντικρούει καὶ μίαν ἰδικὴν μου γνώμην. Καὶ π.χ. ἐν Σ. 123 λέγει ὅτι «καταδεικνύει ἐναντίον τῆς γνώμης τοῦ Westermann διὰ τὰ § § 12 - 14 τοῦ Ἐπιταφίου α') ὅτι ἦτο ἀπαραίτητος ἢ προεισαγωγὴ αὕτη καὶ παρὰ-

κλησις πρὸς εὐνοϊαν . . . και β') δτι τὰ ἐν § 14 λεγόμενα ἔχουν τὸ ἀνάλογόν των εἰς τὰ 18, 277. Καὶ ὁμοίως ὁ κ. Τραχίλης κλ.». Παραθέτω τὸ κείμενον (καὶ περιορίζομαι εἰς τὰ § 13 - 14), ἵνα κρίνη ὁ ἀναγνώστης ἐπὶ τοῦ κειμένου περὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου. «Ἀνάγκη δ' ἐν τῷ μεταξὺ διαλαβεῖν, καὶ πρὸ τοῦ τὰ τοῖσδε» πεπραγμένα τοῖς ἀνδράσι δηλοῦν, καὶ τοὺς ἔξω τοῦ γένους πρὸς τὸν» τάφον ἠκολουθηκότας πρὸς εὐνοϊαν παρακαλέσαι· καὶ γὰρ εἰ μὲν εἰς» χρημάτων δαπάνην ἢ τιν' ἄλλην θεωρίαν ἵππικῶν ἢ γυμνικῶν ἀγώνων ἐτάχθην κοσμήσαι τὸν τάφον . . . , λόγῳ δ' ἐπαινέσαι· τοῖσδε τοὺς» ἀνδρας αἰρεθεῖς, ἂν μὴ τοὺς ἀκούοντας συμβουλομένους λάβω, φοβοῦμαι μὴ τῇ προθυμίᾳ τοῦναντίον οὐ δεῖ ποιήσω . . . , ἢ δὲ τῶν λόγων» πειθῶ τῆς τῶν ἀκούοντων εὐνοίας προσδεῖται, καὶ μετὰ ταύτης μὲν,» κἂν μετρίως ῥηθῆ, δόξαν ἦνεγκε καὶ χάριν προσποιεῖ, ἄνευ δὲ ταύτης, κἂν ὑπερβάλλῃ τῷ λέγειν καλῶς, προσέστη τοῖς ἀκούουσιν». Ἐγὼ ἐχαρακτήρισα ταῦτα ὡς «παράδοξα καὶ πόρρωθεν τὸν σοφιστὴν καταμηνύοντα. Ἐπικαλεῖται, λέγει, τὴν εὐνοϊαν τῶν ἔξω τοῦ γένους (τῶν μὴ συγγενῶν δηλ.), ὅπως μετ' εὐνοίας ἀκούσουν αὐτόν . . . Ἄλλ' εἶναι πρωτάκουστον νὰ ἐπικαλεῖται ὁ ῥήτωρ ἐν ἐπιταφίῳ (ἐν πολέμῳ πεσόντων) τὴν εὐνοϊαν εἴτε τῶν μὴ συγγενῶν εἴτε τῶν ξένων. Καὶ ἠδύνατο ὁ Δημοσθένης κατὰ τὴν μεγάλην ταύτην δι' αὐτὸν ἡμέραν νὰ εἴπῃ τὰ ψυχρὰ ἢ δὲ τῶν λόγων πειθῶ . . . (εἰς τὸν ἐπιτάφιον βέβαια χρειάζεται πειθῶ!) καὶ νὰ θηρεύῃ δόξαν λόγων! Ἄλλ' οὕτως ἀπήτουν τὰ ὑποδείγματα, ἅτινα ἀπερισκέπτως ἀκολουθεῖ (διότι εἰς ἄλλης φύσεως λόγους δύναται τις νὰ ἐπικαλεῖται τὴν εὐνοϊαν τῶν ἀκροατῶν)» (σ. 212). Ὡστε δὲν ἄγνοῶ, ἀλλ' ὅλως ἀντιθέτως κρίνω τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ὑπὲρ τῆς γνησιότητος. Μόνον κατ' ἐμὲ ἀνόητος σοφιστὴς ἠδύνατο νὰ θέσῃ εἰς τὸ στόμα τοῦ Δημοσθένους τὰ παιδαριώδη ταῦτα, νὰ ἐπικαλεῖται δηλ. τὴν εὐνοϊαν τῶν μὴ συγγενῶν κλπ. καὶ νὰ θηρεύῃ δόξαν λόγων! Ἄλλ' ὁ κ. Σ. ἐπιφωνεῖ «ὥστε θὰ ἔπρεπε τῶν συγγενῶν τὴν εὐνοϊαν νὰ ἐπικαλεσθῆ, προκειμένου νὰ ἐγκωμιάσῃ τοὺς ἀνθρώπους των!» Πάντως εἶχεν ἐξησφαλισμένην τὴν εὐνοϊαν τῶν συγγενῶν, καὶ ἂν δὲν ἐνεκωμιάζεν ἐπαξίως! Ἄλλ' οὐδενὸς ἢ πάντων, ἀφοῦ οὐδεὶς τῶν Ἀθηναίων ἦτο ἀδιάφορος διὰ τὴν τύχην τῶν πεσόντων, ὅπως δύνανται νὰ εἶναι οἱ ἔξω τοῦ γένους παρακολουθοῦντες ἕνα οἰονδήποτε νεκρόν.

Ἐπειτα ὁ πολὺ λογικὸς Ψευδοδημοσθένης, ἐνῶ λέγει εἰς τὴν ἀρχὴν δτι τῶν ἔξω τοῦ γένους τὴν εὐνοϊαν ἐπικαλεῖται, ἐν τέλει λησμονήσας πόθεν ὠρμήθη ἐπικαλεῖται τὴν εὐνοϊαν τῶν ἀκούοντων καθόλου (ἂν

μή τοὺς ἀκούοντας συμβουλομένους λάβω.... τῆς τῶν ἀκουόντων εὐνοίας προσδεῖται), ὅπως ὁ Δημοσθένης 18, 277 (πρόσθεσ δὲ καὶ Περὶ παραπρεσβ. 340). Καὶ ὁ Ὑπερείδης (Ἐπιτάφ. 2) οὔτε τῶν συγγενῶν οὔτε τῶν μὴ συγγενῶν ἐπικαλεῖται τὴν εὐνοίαν, λέγει μόνον ὅτι φοβεῖται «μή μοι συμβῆ τὸν λόγον ἥτις φαίνεσθαι τοῦ ἔργου τοῦ γεγενημένου», ὅπως καὶ ὁ Περικλῆς παρὰ Θουκυδίδην. Ἐν συνόλῳ τὰ 13 - 14 εἶναι τόσον σοφιστικά καὶ ξένα πρὸς τὸν Δημοσθένην, ὥστε αὐτὰ καὶ μόνον θὰ ἤρχοντο, ὅπως θεωρηθῆ ὁ Ἐπιτάφιος νόθος καὶ καταστήσονται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πᾶσαν συζήτησιν περὶ γνησιότητος ματαιοποιίαν¹⁾. (Ἴδὲ ἐν ἐπιμέτρῳ διόρθωσιν τοῦ χωρίου).

Ἐν Σ. 124: «Διὰ τὰς §§ 25 καὶ 26 κατέδειξα ὅτι ὅσα λέγονται περὶ τοῦ ἐν δημοκρατίᾳ ἀσκουμένου ἐλέγχου τῆς κοινῆς γνώμης, εἶναι ἀπόψεις καὶ ἀλλαχοῦ τῶν Δημοσθενικῶν ἔργων ἀναπτυσσόμενα. Καὶ ὁμοίως ὁ κ. Τραχίλης (σ 204) εὕρισκει ὅτι εἶναι «πολὺ ταπεινὸν» ἢ ἀναφέρῃ μεταξὺ τῶν προσόντων τῆς δημοκρατίας τὸν ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης ἀσκούμενον ἀμοιβαῖον ἔλεγχον, χωρὶς νὰ σκεφθῆ ὅτι καὶ ὁ γνήσιος Δημοσθένης (22, 31) καὶ ὁ Ὑπερείδης (Ἐπιτάφ. § 25) μὲ τὸν αὐτὸν πολὺ ταπεινὸν τρόπον ὁμιλοῦν». Ἀνήκει καὶ τοῦτο εἰς τὰ «κυριώτερα ὑπὲρ τῆς γνησιότητος ἐπιχειρήματα, τὰ ὅποια ὁ κ. Τραχ. ἀγνοεῖ». Ἴνα ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης πόσον ὁ κ. Σ. καὶ τοὺς συγγραφεῖς κατανοεῖ καὶ τοῦ ἀντιπάλου του φεῖδεται καὶ συνάμα δεῖγμα λαμπρὸν τῆς δημοσθενείου σκέψεως καὶ γλώσσης ἔχη ὑπ' ὄψιν, παραθέτω τὸ θαυμαστὸν κείμενον (§ 25 καὶ 26). «Διὰ πολλὰ δ' εἰκότως ὄντες τοιοῦτοι, διὰ τὴν » πολιτείαν οὐχ ἦκιστ' ἦσαν σπουδαῖοι· αἱ μὲν γὰρ διὰ τῶν ὀλίγων » δυναστεῖται δέος μὲν ἐνεργάζονται τοῖς πολίταις, αἰσχύνην δ' οὐ παρι- » σταῖσιν· ἠγνίξ' ἂν οὖν ὁ ἀγὼν ἔλθῃ τοῦ πολέμου, πᾶς τις εὐχερῶς » ἑαυτὸν σώζει, συνειδὼς ὅτι, ἂν τοὺς κυρίους ἢ δώροισ ἢ δι' ἄλλης ἦστι- » νοσοῦν ὁμιλίας ἐξαρέσῃται, καὶ τὰ δεινότατ' ἀσχημονήσῃ, μικρὸν » ὄνειδος τὸ λοιπὸν αὐτῷ καταστήσεται· (26) αἱ δὲ δημοκρατίαι πολλὰ » τ' ἄλλα καὶ καλὰ καὶ δίκαια ἔχουσιν, ὧν τὸν εὖ φρονοῦντ' ἀντέχεσθαι » δεῖ, καὶ τὴν παρρησίαν τὴν ἐκ τῆς ἀληθείας ἠρτημένην οὐκ ἔστι » τ' ἀληθὲς δηλοῦν ἀποτρέψαι· οὐδὲ γὰρ πάντας ἐξαρέσασθαι τοῖς αἰσχροῦν » τι ποιήσασιν δυνατόν, ὥσθ' ὁ μόνος τ' ἀληθὲς ὄνειδος λέγων λυπεῖ· καὶ

¹⁾ Καὶν ὁμῆθῃ δὲν λέγεται ἀπροσώπως, ὡς ὑπέλαβον ἐν σ. 212, ἀλλὰ προσωπικῶς, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἐπομένων ὑπερβάλλῃ (ἢ πειθῶ), δηλ. καὶν ὁμῆθῃ ἢ πειθῶ τῶν λόγων!

» γὰρ οἱ μηδὲν ἂν εἰπόντες αὐτοὶ βλάσφημον, ἄλλου γε λέγοντος χαί-
 » ρουσιν ἀκούοντες. ὁ φοβούμενοι πάντες εἰκότως τῇ τῶν μετὰ ταῦτα
 » ὄνειδῶν αἰσχύνῃ τὸν τ' ἀπὸ τῶν ἐναντίων κίνδυνον προσιόντ' εὐρώστως
 » ὑπέμειναν, καὶ θάνατον καλὸν εἶλοντο μᾶλλον ἢ βίον αἰσχρόν». Εἴ-
 δομεν ἄνωτέρω πῶς σχολιάζει τὸ κείμενον ὁ κ. Σ., ἐγὼ ἔχω γράψει
 τὰ ἐξῆς (σ. 214): «Δουλεύων εἰς τὸ σύστημα ὁ συγγραφεὺς ὁμιλεῖ καὶ
 περὶ πολιτευμάτων ὡς ὁ Θουκυδίδης, ὁ Λυσίας, ὁ Πλάτων, ἀλλὰ κατὰ
 τρόπον πολὺ ταπεινόν... Σπουδαῖον λοιπὸν κατ' αὐτὸν προσὸν τῆς δη-
 μοκρατίας εἶναι ὅτι ὁ φόβος μήπως ὄνειδος τι ἐξαγγελθῆι εἰς τοὺς πολ-
 λοὺς συγκρατεῖ τοὺς πολεμιστὰς εἰς τὸ καθῆκον, καὶ γὰρ οἱ μηδὲν ἂν
 εἰπόντες αὐτοὶ βλάσφημον, ἄλλου γε λέγοντος χαίρουσιν!.. Καὶ τὰ νοή-
 ματα ξένα πρὸς τὸν Δημοσθένην καὶ αἱ λέξεις ἐξαρέσθαι, εὐρώστως,
 δέος ἐνεργάζονται...». Αὐτὰ εἶπον ἐγὼ καὶ ὄχι ἐκεῖνα, τὰ ὅποια μοῦ
 ἀπροδίδει ὁ κ. Σ. Καὶ εἶναι οὗτος ταπεινὸς ἢ ταπεινότατος τρόπος
 ἐπαίνου τῆς δημοκρατίας, ὅστις ὡς βᾶσιν αὐτῆς δέχεται τὸν φόβον τῆς
 χαιρεκακίας τῶν συμπολιτῶν, οὐδένα δὲ λόγον κάμνει περὶ τοῦ αἰσθη-
 ματος τῆς φιλοπατρίας, τῆς ἀγάπης τῆς ἐλευθερίας, τοῦ πρὸς ἑαυτὸν
 σεβασμοῦ, τῆς πειθαρχίας; Καὶ πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῆς κοινῆς
 γνώμης ἢ πρόκεινται τὰ ἀνοητότατα τῶν πραγμάτων; Ἐὰν ἐν Δημο-
 σθένους 22, 31 ἔχουν βεβαίως σχέσιν τινὰ πρὸς τὰ ἐδῶ λεγόμενα,
 ἀλλ' ἐκεῖ πρόκειται περὶ τῶν αἰσχροῦς βεβιωκότων, ὄχι περὶ τῶν πο-
 λεμιστῶν, οἵτινες δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχουν ὡς κίνητρον μόνον τὸν
 φόβον τοῦ ὄνειδους. Ἀκριβῶς δ' ἐκεῖ λέγεται τι οὐχὶ σύμφωνον πρὸς τὰ
 ἐνταῦθα περὶ ὀλιγαρχιῶν λεγόμενα, ὅτι «ἐν αὐταῖς οὐκ ἔστι λέγειν κα-
 κῶς τοὺς ἄρχοντας», ἐννοεῖται δὲ ὅτι πολὺ μᾶλλον δὲν εἶναι δυνατὸν
 καὶ τὰ δεινότατ' ἀσχημονήσῃ τις, ἢνίκ' ἂν ὁ ἀγὼν ἔλθῃ τοῦ πολέμου,
 εὐχερῶς νὰ σφύξῃ ἑαυτὸν διὰ δῶρων καὶ κολακείας τοῦ τυράννου ἢ τῶν
 ὀλίγων! Ἀμείλικτος τότε ἐπίκειται εἰς αὐτὸν ἢ τιμωρία τοῦ θανάτου.
 Καὶ τὰ ἐν Ὑπερείδῃ (Ἐπιτάφ. 25) δὲν ἔχουν καμίαν σχέσιν πρὸς τὰ
 καὶ γὰρ οἱ μηδὲν ἂν εἰπόντες αὐτοὶ βλάσφημον ἄλλου γε λέγοντος χαί-
 ρουσιν ἀκούοντες. Καθόλου ὅσα λέγει περὶ ὀλιγαρχιῶν ὁ Ψευδοδημ.
 εἶναι αὐτόχρημα παιδαριώδη, οὐχὶ ὀλιγώτερον τῶν περὶ δημοκρατιῶν,
 ἀμφότερα δὲ ἠδύνατο νὰ εἴπη μόνον ἄνθρωπος ξηρῶς φιλολογῶν καὶ
 οὐδεμίαν ἔχων γνῶσιν περὶ πολιτευμάτων.

Αὐτόθι (Σ. 124) ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ καταρίθμησις τῶν γεναρχῶν τῶν
 δέκα φυλῶν «ἀποτελεῖ σημαντικωτάτην ἐνδειξιν ὑπὲρ τῆς γνησιότητος»
 καὶ παραθέτει λόγους τινάς. Ἀλλὰ μόνον ὁ ἀνεπαρκῶς γνῶρίζων τὸν

Δημοσθένην δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι οὗτος θὰ μετεχειρίζετο εἰς τὸν Ἐπιτάφιόν του τὰ μυθεύματα ταῦτα. Βεβαίως ἄλλος τις ἠδύνατο, καὶ εἶχον τὸν τόπον των, ἀλλ' ὁ Δημοσθένης ὄχι· εἰς τὸ στόμα του φαίνεται ἀστεία ἢ μυθολογικὴ αὕτη πατραγαθία — καὶ δὲν εἶμαι μόνος ἐγὼ ὁ οὕτω κρίνων. Διὰ ταῦτα ἔγραψα (σ. 205) «παρ' ὧν (Λυσίου, Πλάτ., Ἰσοκρ., Λυκούργου) καὶ παρέλαθε τὸ πλεῖστον τῶν ἰδεῶν του, ἴσως δὲ καὶ ἐξ ἄλλων ἐπιταφίων, ὅπου εὔρε καὶ τὸ στοιχεῖον τῶν γεναρχῶν τῶν δέκα φυλῶν (ἴδε καὶ σ. 200 σημ. 1 καὶ 208). Καὶ ὁ κ. Σ. μετὰ τὴν συνήθη του ἐτοιμότητα, «ὁ κ. Τραχίλης εἰκολογεῖ φυσικά . . . τί τοῦ στοιχίζει νὰ πλάσῃ καὶ ἄλλους ἐπιταφίους ;», ἐκτὸς δηλ. τῶν λοιπῶν τεσσάρων σφζομένων, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ὑπάρχει τὸ στοιχεῖον τοῦτο. Ἀλλὰ νομίζει ὁ μὴ εἰκολογῶν φυσικά κ. Συκουτρῆς, ὅτι ἐνῶ ἐπὶ πλεόν τῶν 100 ἐτῶν ἐξεφωνοῦντο ἐπιτάφιοι ἐν Ἀθήναις ἐλευθέραις καὶ ἀεὶ ἐμπολέμοις, δὲν θὰ ὑπῆρχε πλῆθος ἐξ αὐτῶν (αὐτοὶ εἶναι οἱ ἄλλοι ἐπιτάφιοι, μεταξὺ ὧν καὶ ὁ τοῦ Γοργίου), οἵτινες ὄλονεν ἐχάνοντο διὰ τὴν ἀνυποληψίαν ἢ δι' οἷονδῆποτε λόγον, ἢ ὅτι δὲν ἐσώζετο ἐν ταῖς σχολαῖς παράδοσις περὶ ὠραίων ἐπιδεικτικῶν στοιχείων τοῦ ἐπιταφίου ;

Ἐν Σ. 126 τὰ ἐδάφ. 23 καὶ 24 τοῦ Ἐπιταφίου, τὰ ὅποια καὶ παραθέτει (καὶ παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστην προχείρως νὰ εὔρη ἐκεῖ) καὶ αἰσθητικῶς κρίνει καὶ θαυμάζει, ἐγὼ κατέκρινα ἐν σ. 204 σημ. 1 καὶ 214. Καὶ ἐνῶ εἶναι ἀναμφισβητήτως μίμησις ἐκ τοῦ Λυκούργου, δάνειον πνεῦμα καὶ ἀναμάσησις τρεῖς φορές τοῦ αὐτοῦ νοήματος, καταπλήσσομαι διὰ τὴν ἄκαιρον συγκίνησιν (εἰς τὰ ἐδάφ. ταῦτα εὐρίσκονται ἡ θέρμη καὶ ἡ ἐπίδρασις καὶ οἱ συγκινητικοὶ λόγοι τοῦ Ἐπιταφίου), σχεδὸν τὰ δάκρυα τοῦ κ. Σ, καὶ διὰ τὰς αἰσθητικὰς παρατηρήσεις του, ὧν παραθέτω δεῖγμα: «Καὶ ἀπὸ τὸ χεῖλος τοῦ τάφου τῶν νεκρῶν, ποὺ
 » ἔπεσαν εἰς τὴν Χαιρώνειαν ἄμειροι στρατιῶται δυσμοίρου πολέμου,
 » ἀνωφελῆ θύματα τῆς πολιτικῆς του, καὶ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς σπαραγμῆ-
 » νης του ψυχῆς αἰσθάνεται ν' ἀναβαίνουν τὰ σκοτάδια ἐνὸς ταπεινοῦ
 » παρόντος, ἐνὸς ἀβεβαίου μέλλοντος, τὰ συντρίμμια τῶν ἐλπίδων, τῆς
 » μεγάλης Ἰδέας τὰ ἐρείπια, τῆς Ἑλλάδος ἢ ἐξουθένωσις· «τῶνδε τῶν
 » ἀνδρῶν ἀναιρεθέντων ἐν σκότει καὶ πολλῇ δυσκλείᾳ πᾶς ὁ πρὸ τοῦ
 » ζῆλος τῶν Ἑλλήνων γέγονεν» ». Ἀνωφελῆ θύματα τῆς πολιτικῆς του καὶ τοὺς μεγαλομανεῖς πολλάκις ἀγῶνάς του (Σ. 136) ἀποφαίνεται ἀνευδοιάστως ὁ κ. Συκουτρῆς !

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν ἐπικουρίαν, τὴν ὁποίαν ὁ P. Maas ἐκ τῶν ἐδαφίων τούτων ὀρμώμενος συνεισέφερεν εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ κ. Σ.

πρὸς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος τοῦ Ἐπιταφίου, ἔγραψα ἐν σ. 204 σημ. 1 καὶ εἶναι περιττὸν νὰ ἐπανέλθω. Τοῦτο μόνον προσθέτω, ὅτι ὁ Λυκοῦργος, σπουδαιότατον πρόσωπον τῶν χρόνων καὶ σύγχρονος τοῦ Δημοσθένους, εἶχεν ἀρκετὴν ἀξιοπρέπειαν, ὥστε νὰ μὴ ἀπομιμῆται τὸν Ἐπιτάφιον τοῦ Δημοσθένους, ἐνιαχοῦ αὐτολεξεῖ, ζῶντος καὶ ἴσως παρόντος κατὰ τὴν δίκην καὶ ἀκούοντος τὸν κατὰ Λεωκράτους λόγον του, ὡς καὶ ἐνώπιον τῶν δικαστῶν, οἵτινες πρὸ 7 ἐτῶν εἶχον ἀκούσει τὸν Ἐπιτάφιον. Ἐὰν ὁ Αἰσχίνης ἀπεμιμήθη «περικοπὰς δλοκλήρους» ἐκ τοῦ Ἀνδοκίδου ἐν τῷ Περὶ παραπρεσβείας, ὡς λέγει ὁ κ. Σ., τοῦτο ἔκαμεν εἰς χρόνους πολὺ μεταγενεστέρους τοῦ Ἀνδοκίδου (Σ. 140 σημ.). Καὶ ἦτο δυνατὸν ὁ Λυκοῦργος νὰ δειχθῆ κατώτερος τοῦ ὑποθετικοῦ ἐπιτηδείου καὶ εὐφυοῦς πλαστογράφου, ὅστις «γράφει εἰς τὸ ἰδικόν του ἐπιμεμελημένον ὕφος», «χωρὶς ἴχνος πλαστότητος»; (Περὶ τοῦ πλαστογράφου τούτου τοῦ κ. Σ. κατωτέρω¹⁾).

Ἐν Σ. 129 εἰς τὸ πλήρες ἀσυναρτησίας καὶ κακοζήλου μιμήσεως ἐδάφ. 18 εὐρίσκει προσπάθειαν «πρὸς εὐπρεπῆ δικαιολογίαν τῆς πολιτικῆς του». Τὸ χωρίον ἔχει οὕτω: «Καὶ γὰρ εἴ τις ἐφύετο κοινὸς πᾶσι» κίνδυνος τοῖς Ἑλλησιν, οὗτοι πρῶτοι προείδοντο, καὶ πολλάκις εἰς» σωτηρίαν ἅπαντας παρεκάλεσαν, ὅπερ γνώμης ἀπόδειξις ἐστὶν εὐ» φρονούσης· καὶ τῆς παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἀγνοίας μεμειγμένης κακίας,» ὅτ' ἐνῆν ταῦτα κωλύειν ἀσφαλῶς, τὰ μὲν οὐ προορώσης, τὰ δ' εἰρω» νευομένης, ὅμως, ἠνίχ' ὑπήκουσαν καὶ τὰ δέοντα ποιεῖν ἠθέλησαν,» οὐκ ἐμνησικάκησαν, ἀλλὰ προστάντες. . . εἰς πείραν ἦλθον ἀγῶνος,» εἰς ὃν οὐδὲ τῆς ψυχῆς ἐφείσαντο». Σημειῶ ἐνταῦθα μίαν ἀσυναρτησίαν, «ἀφοῦ, λέγει, οἱ Ἕλληνες (κυρίως οἱ Θηβαῖοι, διότι οἱ ἄλλοι μετασχόντες τῆς μάχης ἦσαν σύμμαχοι καὶ φίλοι τῶν Ἀθηναίων) ἐδέχθησαν τὴν πρόσκλησιν τῶν Ἀθηναίων, οὗτοι δὲν ἐμνησικάκησαν»· ταῦτα

¹⁾ Ἐγὼ δὲν ἔγραψα (σ. 204 σημ.) ὅτι ὁ Λυκοῦργος ἠδύνατο τῷ 331 νὰ μιμηθῆ τὸν οὔπω ἐκφωνηθέντα Περὶ τοῦ Στεφάνου (τῷ 330), ὅπως μὲ παριστᾶ λέγοντα ὁ κ. Συκουτρῆς (Σ. 137). Ἀλλ' ἄλλα τινὰ διάφορα, τὰ ὅποια εἶναι περιττὸν νὰ ἐπαναλάβω ἐνταῦθα. Ἀδίκως δὲ ἀγανακτεῖ καὶ μαίνεται ὁ κ. Σ. καὶ καταφεύγει πάλιν εἰς τὰ περὶ γερμανομαθείας (Σ. 121) διὰ τὸ ὅτι περὶ τοῦ § 18 λέγω ὅτι εἶναι ἀπήχησις τῶν παρὰ Δημοσθένει, «ὡς ἤδη παρετήρησεν ὁ Blass, ὁ Συκ.»· εἶναι τόσον ἀπλοῦν τὸ πᾶγμα, ὅτι ἀπὸ ἀλλῆς ἀπόψεως εὐρίσκει ὁ Blass τὴν ἀπήχησιν καὶ ἀπὸ ἀλλῆς ὁ κ. Σ., ἀφοῦ οὕτως μὲν λέγει ὅτι ὁ Ἐπιτάφιος ἐγράφη τῷ 338 (378 ἔτη πρὸ τοῦ Περὶ τοῦ Στεφάνου), ὁ δὲ Blass μετὰ δεκάδας ἐτῶν! Ὅτι δὲ δίκαιον ἔχει ὁ Blass, εἶναι ἄλλο ζήτημα.

είναι λογικά; ἢ λογικά εἶναι τὰ ἐξῆς, «ἐπειδὴ δὲν ἐμνησικακήσαν οἱ Ἰθ., προσεκάλεσαν κλ.»; ὅπως καὶ ὄντως ἔχουν τὰ πράγματα παρὰ Δημοσθένει Περὶ τοῦ Στεφάνου (176 ἐξ.), ἐνθα λέγεται ὅτι συμφέρον εἶναι νὰ μὴ μνησικακήσωσι κατὰ τῶν Θηβαίων, ἀλλὰ νὰ στείλωσι πρέσβεις. Ἄλλη παράλογος καὶ σόλοικος ἔκφρασις εἶ τις ἐφύετο κοινὸς πᾶσι κίνδυνος τοῖς Ἕλλησιν, οὗτοι πρῶτοι προείδοντο, περὶ ἧς ὁ κ. Σ. αἰσθητικῶς κρίνων τὸ χωρίον ἐν Σ. 146 λέγει «Ἐν σ. 213 προσάγεται ὡς ἀπόδειξις κατὰ τῆς γνησιότητος, ὅτι τίθεται ἀόριστος ἀντὶ τοῦ παρατατικοῦ εἰς τὴν φράσιν εἶ τις ἐφύετο (τὸ ἐφύετο, ὡς γνωστόν, δὲν σημαίνει ὅτι κάθε φοράν παρουσιάζετο νέος κίνδυνος, ἀλλ' ὅτι σιγὰ σιγὰ καὶ ἀνεπαισθήτως ἐφύτρωνεν ὁ κίνδυνος καὶ ἐμεγάλωνεν). Καὶ ἐρωτῶ: ποῖος γραμματικὸς κανὼν ἐπιβάλλει ἐδῶ τὸν παρατατικόν; (ἀντὶ δηλ. τοῦ προείδοντο). Καὶ ἐρωτῶ τὸν ἀναγνώστην τῶρα, ὅχι τὸν κ. Τραχίλην: θὰ ἦτο ζωηροτέρα καὶ ὠραιοτέρα ἢ φράσις, ἂν ὑπῆρχε παρατατικὸς ἢ τὸναντίον;» Πράγματι συντρίβει ἐνταῦθα ἡ ῥητορικὴ καὶ ἡ λογικὴ καὶ τὸ αἶσθημα τῆς συντάξεως τοῦ ἑλλην. λόγου τοῦ κ. Συκουτρῆ. Παρομοίως ἠδύνατο νὰ εἶπη τις σήμερον, «Ἐὰν σιγὰ σιγὰ καὶ ἀνεπαισθήτως ἐμεγάλωνε κίνδυνός τις (ὅχι ὁ κίνδυνος) ἐκ Βορρά, ὁ Τρικούπης πρῶτος προεῖδεν», λογικώτατα! Ἐγὼ ἐπιμένω νὰ νομίζω ὅτι ἡ φράσις εἶναι παράλογος καὶ σόλοικος, ὡς καὶ ὅτι ὅλον τὸ § 18, ἐν ᾧ ἡ φράσις, εἶναι κακότεχνος κέντρων ἐκ Δημοσθενείων λέξεων καὶ νοημάτων καὶ παραπέμπω εἰς σ. 213 καὶ Περὶ τοῦ Στεφάνου 246, 295 καὶ εἰς ὅσα λέγει ὁ Blass περὶ τοῦ ἐφύετο κίνδυνος. Πᾶς περαιτέρω λόγος περιττός.

Αὐτόθι (Σ. 129) ἄλλο ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς γνησιότητος ὑπ' ἀριθ. 6, τὸ τελευταῖον καὶ ἰσχυρότερον, ὡς φαίνεται: «Ἰσχυρότερον ὅμως μαρτυρεῖ ὑπὲρ τῆς γνησιότητος ἢ ἀπουσία κάθε στοιχείου ἐνδεικτικοῦ σοφιστικῆς μελέτης». Ἀλλὰ καὶ ἂν τοῦτο ἦτο ἀληθές—διότι γέμει σοφιστικῶν στοιχείων, καὶ ταῦτα ἐγὼ ἐτόνισα—δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὑρεθῆ εἰς τοῦλάχιστον ῥητοροδιδάσκαλος, κατὰ τὸν Γ' μάλιστα αἰῶνα, ἔχων ἀρκετὸν κοινὸν νοῦν καὶ ἀρκετὰ ἐπιτήδειος συρραφεύς, ὥστε νὰ μὴ παραπαίῃ ὑπερβολικά; Πόθεν δὲ γνωρίζει ὁ κ. Σ. ὅτι αἱ σοφιστικαὶ μελέται δὲν κατῴρθωνον νὰ ἀπομιμοῦνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐπιτηδείως τὸ ὕφος τῶν συγγραφέων, ὅπως δισχυρίζεται; Ἀπατᾶται δὲ ὑποστηρίζων ἐπιμόνως ὅτι δὲν εἶναι μελέτη, «διότι ὁ συγγραφεὺς παρουσιάζει ἑαυτὸν ὡς Δημοσθένην καὶ γράφει εἰς τὸ ὕφος του», ὅτι ὁ γράψας τὸν λόγον ἠδύνατο τὸ πολὺ νὰ εἶναι εἰς πλαστογράφος (Fäl-

scher) «ἐπιτήδειος καὶ εὐφυής, ὅστις δημοσθενικὰ θέλει καὶ ἠμπορεῖ νὰ γράφῃ» (Hermes 243 σημ. 4 καὶ 257 καὶ Σ. 117, 123). Καὶ ἐρωτᾶται, εἰς τὸσον δαιμόνιος πλαστογράφος, θέλων καὶ δυνάμενος νὰ γράφῃ ὡς *alter Demosthenes*, χωρὶς τὸ παραμικρὸν ὕφος πλαστότητος νὰ καταλίπη, ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ; Ἐν τούτοις καὶ τοιοῦτος ὢν δὲν ἐξηπάτησε τὸν παλαιὸν Διονύσιον ¹⁾ οὔτε κανένα ἄλλον νεώτερον, πλὴν σχεδὸν μόνου τοῦ κ. Συκουτρῆ. Ἄλλ' ἀκριβῶς ἂν ἦτο κατασκευαστῆς ὑποβολιμαίων, θὰ ἐφρόντιζε νὰ φανῆ περισσότερον ὁ Δημοσθένης, παραλαμβάνων λέξεις καὶ φράσεις, ἂν ὄχι ἐκ τοῦ Περὶ τοῦ Στεφάνου, ἐκ τῶν ἄλλων προγενεστέρων λόγων τοῦ Δημοσθένους, ἵνα πιστευθῆ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἀναγνώστας, οἵτινες βεβαίως δὲν ἦσαν Διονύσιοι, ὅτι εἶναι γνήσιος ὁ λόγος. Ὅταν ὁ Δ' Κατὰ Φίλιππον, ὁ Πρὸς τὴν Φιλίππου ἐπιστολήν, ἀληθεῖς κέντρωνες ἐκ δημοσθενείων χωρίων, παρεδόθησαν ὡς γνήσιοι (καὶ τόσοι ἄλλοι νόθοι, ἐκ τῶν 20 λόγων τοῦ Γ' τόμου, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ἐρωτικός, οἱ 14 θεωροῦνται νόθοι), θὰ ἦτο δύσκολον νὰ θεωρηθῆ γνήσιος ὁ Ἐπιτάφιος καὶ τοιοῦτος ὢν; Πάντως ὁ Ἐπιτάφιος εἶναι μελέτη τινὸς ἀρκετὰ ἐπιτηδείου σοφιστοῦ, ὅστις δίδει τὴν ἐντύπωσιν «ὅτι γράφει εἰς τὸ ἰδικόν του ἐπιμελημένον ὕφος» κατὰ κ. Σ., καὶ δὲν ἐνδιαφέρεται νὰ θεωρηθῆ ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους βιβλίων καὶ τοὺς τυχόντας ἀναγνώστας γνήσιος ὁ λόγος του.

Διὰ ταῦτα ἐγὼ ἐξακολουθῶ μακαριώτατα νὰ πιστεύω μετὰ τοῦ *Sprengel* (εἶναι λέξεις του), ὅτι πρόκειται περὶ μελέτης (Σ. 123). Καὶ τώρα μὲν εὐρίσκει τὴν ὑπαρξιν τοιοῦτου ἐπιτηδείου πλαστογράφου «ὡς τι πλεον ἢ ἀμφίβολον», ἄρα πρόκειται κατ' αὐτὸν περὶ γνησίου λόγου τοῦ Δημοσθένους (Hermes 257), ἀλλ' ἴσως ἢ ὑπαρξίς αὐτοῦ θὰ τοῦ φανῆ εἰς τὸ μέλλον ὀλιγώτερον ἀμφίβολος, ὡς καταφύγιον ἔχον τὴν πρωτοτυπίαν του, ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὰ ἐν Σ. 138 σημ. 1 «πᾶσα ἀθέτησις ἔργου ἔχει τὸν χαρακτῆρα ἐπιστημονικῆς ὑποθέσεως».

*
* *

Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι τὰ μεγάλα καὶ πειστικὰ ὑπὲρ τῆς γνησιότητος

¹⁾ Ἐν σ. 256 (Hermes) λέγει ὅτι ὁ Διονύσιος μὴ λαβὼν ὑπ' ὄψιν, ὅποιον ἔπρεπε νὰ εἶναι τὸ ὕφος εἰς ἓνα ἐπιτάφιον, ἠπατήθη (ὁπως καὶ ὁ Blass μετ' αὐτόν), χαρακτηρίσας αὐτὸν δι' ὧν λέξεων καὶ τὸ ὕφος τοῦ Ἰσοκράτους. Ἄλλ' ὁ Δημ. ἠδύνατο καὶ εἰς τὸν Ἐπιτάφιόν του ἀκόμη νὰ εἶναι τὸσον γοργικὸς καὶ κενὸς, ὅσον εἶναι ὁ Ψευδοδημοσθένης;